GLASUL MINORITĂȚILOR

Anul III Luna Aprilie – Mai – Iunie 1925 Nr. 4 – 6

Umiliri fizice și morale.

Dl Pan Halipa, deputat țărănist, fost ministru, fost președinte al Sfatului Țării în Basarabia, și-a vizitat un prietin în comuna Popești și la locuința lui particulară a avut cu el o convorbire de natură politică. A fost deținut și dus cu escortă la Zgurița. A fost introdus în localul subprefecturii, unde deputatul pe lângă toate protestările, a fost pălmuit. Cititorii noștrii nu sunt în măsură să cunoască așa bine istoria Basarabiei și de aceea nu va fi superfluu să adăogăm, că dl Pan Halipa e un învățat, la vârsta de 50 ani, cu barbă, poartă ochelari, care sub regimul țarist a fost unul dintre conducătorii și inițiatorii spiritului național din Basarabia, a editat gazete și cărți românești și cu atâta îndrăzneală protesta impotriva absolutismului țarist atot puternic, încât ani dealungul a înfundat temnițele. A fost mai departe unul dintre leaderii mișcării, din care a rezultat alipirea Basarabiei la România. Dl Pan Halipa a fost președintele Sfatului Țării, care a declarat unirea și după alipire a reprezentat Basarabia în guvernul României. E și azi membrul parlamentului și cu toate că nu are o natură atât de fericită, ca să se țină de partidul liberal, ca deputat țărănist se bucură de stima și reputația generală. Ceeace nici nu e minune, doar unirea nu a fost așa demult, ca opinia publică română să fie putut uita serviciile dlui Pan Halipa.

Suntem siguri, că guvernul va învăța omenie pe locotenentul de jandarmi, care a pălmuit și a deținut pe dl Pan Halipa. Il va face să citească legea despre imunitatea parlamentară care interzice ca un deputat să fie deținut, afară de cazul unei crime și când e prins în flagrant. Dar în cazul prezent nu poate fi

vorba de aşa ceva. In Basarabia e stare de asediu, ca şi la Cluj ori Lugoj, dar legea nu credem să interzică unui deputat a-şi căuta un prietin la locuinţa lui particulară. Iar regulament, care sa permită unui locotenent de jandarmi pălmuirea cuiva, cu toată siguranţa nu există. Repetăm, că după modesta noastră părere, guvernul va aplica pentru insulta adusă deputatului ţărănist aceleaş sancţiuni aspre, cari le-ar fi aplicat în cazul când ar fi fost pălmuit un deputat liberal. Sau ca să vorbim mai precis: guvernul va aplica sancţiuni pentru abuzul de putere în aceeaş măsură, în care a aplicat faţă de ofensele aduse până acum.

*

Dl Dobrescu, naţionalist, e preşedintele Uniunii avocaţilor din România, unul dintre cei mai distinşi juristi ai României, altfel cu greu ar fi ajuns în fruntea tuturor avocaţilor ţării. Cu câteva săptămâni înainte, la alegerea de senator de Gorj, dl Dobrescu a avut cu ofiţerul de jandarmi un diferend, a cărui rezultat a fost, că dl Dobrescu a primit câteva pălmi. Ziarele au scris prim-articoli asupra cazului, s'au rostit şi în parlament câteva interpelări, cerând pedepsirea ofiţerului uitat de sine.

Până acum nu a apărut nici un fel de comunicat asupra rezultatului anchetei, ce autorităţile au promis în această direcţie. Noi însă suntem convinşi, că ancheta de fapt a fost pornită şi că ofiţerul care abuzează de puterea sa, îşi primeşte pedeapsa exemplară care cu nimic nu va fi mai mică, ca atunci, când cel pălmuit s'ar fi ţinut de partidul dela putere nu de cel naţional. E firmă această convingere a noastră. Dar tot atât de firmă ni e şi convingerea, că dacă în lungile săptămâni trecute dela palmele primite de dl Dobrescu, s'ar fi încheiat această anchetă şi s'ar fi publicat pedeapsa vinovatului, n'ar fi urmat palmele date dlui Halipa. Ceeace ar fi fost foarte avantajos şi din punctul de vedere al guvernului, căci inzadar, populaţia basarabeană română ţine mult la conducătorul mişcării sale de libertate şi nu credem să se bucure, ca cel ce a suferit temniţe sub ţari, poate primi pălmi în Basarabia eliberată.

Dl Nicolae Iorga . . . dar despre el cititorii noştri ştiu, cine e. O ştie şi partidul liberal, pentrucă până acum decâteori a luat cuvânt, chiar dacă a fost necruţător faţă de guvern, a fost aplaudat mereu de majoritate.

Să ia exemplu ceilalţi şefi ai opoziţiei dela el — scriau gazetele liberale. Căci dl Iorga e un politician drept, obiectiv,

pe lângă aceea că e un mare învățat și scriitor. Acum dl Iorga cu câteva luni înainte a mers la Sorbona, la Paris și acolo a ținut prelegeri de mare interes din istoria și literatura română.

Semioficiosul guvernului a scris un primarticol despre el sub titlul: Nicolae Iorga — ambasadorul cultural al României. Era foarte frumos dela liberali.

Cu atât mai mult ne pune pe gânduri primarticolul scris de dl Iorga într'un număr mai recent al gazetei sale «*Neamul Românesc*» titlul acestuia e: Cum devii om de nimica? In acest articol scris într'un ton plin de amărăciune, dl Iorga povestește, ce au scris despre el gazetele liberale în numerii mai din urmă.

Au scris, că e om de nimica, ticălos. Ce s'a întâmplat? Nimic alta, decât că dl Iorga a fuzionat cu partidul național.

La articolul dlui Iorga și răspunde *Viitorul*. Nu ei s'au schimbat, zice, ci dl Iorga și de aceea s'a schimbat părerea lor despre el. „Am ținut de necesar, să le comunicăm acestea dlui Iorga, scrie *Viitorul* nu atât cu referire la trecut, ci din punctul de vedere al viitorului. Pe față: dacă dl Iorga tot așa continuă, atunci deodată vor deveni rele cărțile lui cari până aci erau atât de eminente și se întorc pe dos toate laudele, pe cari le-a primit până acum dela liberali.

Partidul național e dușmanul țării, dl Iorga a fuzionat cu partidul național, deci dl Iorga e dușmanul țării. Așa sună silogismul liberal, în numele căruia dl Iorga primește primele pălmi morale. (Nici aceea să nu o uităm — însuș dl Irga a spus-o în Cameră — că la o alegere nu demult a fost deținut și purtat pe jos 20 km. sub escortă.) După modesta noastră părere, partidul liberal a procedat acum față de dl Iorga tot atât de drept, ca și când el nu s'ar ține de partidul național, ci de cel liberal. Ori nu?

Dl Gyárfás Elemér a spus-o la Ciuc, după alegere, că Dumnezeu să ne dee putere la suportarea marei umiliri. Ce să zică dl Pan Halipa, ce să zică dl Dobrescu, ce să zică dl Iorga?

Ca ce zicem noi? Dacă palmele fizice și morale unesc într'o roșeață de rușine, forțele oamenilor de valoare al României, atunci umilitorii înșiși arată calea: să se unească cei bine intenționați, cei cinstiți, să se unească în opera constructivă, în respectarea reciprocă, a convingerilor. Această unire va însemna înfrângerea volnicilor și a necinstiților.

Proclamaţia

Partidului Maghiar asupra abuzurilor dela alegerea de senator din judeţul Ciuc.

La alegerea de senator din judeţul Ciuc organele guvernului prin volnicie brutală şi săvârşind mai multe nelegiuiri, au îndepărtat dela urne pe bărbaţii de încredere ai Partidului Maghiar şi în absenţa acestora, cu mijloacele cele mai cinice au falşificat voinţa poporului, care s'a manifestat în acord impunător pe lângă candidatul maghiar.

Consiliul presidenţial al Partidului Maghiar constată în publicitate, *că în conformitate cu art. 56 din legea electorală, alegerea începută are să se continue fără întrerupere şi în sensul art. 45, dacă vre-un partid nu doreşte să facă uz de dreptul său de a-şi pune bărbaţi de încredere şi de legătură*, celelalte partide totuş pot pune asemenea bărbaţi.

Constată consiliul presidenţial, că aceste dispoziţiuni ale legii la alegerea de senator de Ciuc, puterea guvernamentală le-a călcat în chip flagrant. Consiliul presidenţial are la dispoziţia sa dovezi documentare şi martori, în baza cărora s'a adeverit fără îndoială, că în noaptea alegerii mâini păcătoase au falşificat conţinutul urnelor.

Bazat pe aceste dovezi, consiliul presidenţial a decis, că dând expresiune stimei, ce o are pentru constituţia şi legile ţării, face încercarea de a se sana brutala violare de drepturi prin lege şi prin forul indicat a o face, deci *mandatul obţinut pe cale ilegală îl atacă înaintea Senatului.* Dar şi până când Senatul ar lua poziţie în această chestie, consiliul presidenţial în numele Partidului Maghiar şi al tuturor maghiarilor, cu cea mai mare indignare protestează împotriva nelegiuirilor, călcărilor de drepturi şi falşificărilor. Consiliul presidenţial consideră abuzurile din Ciuc de doleanţa comună a *tuturor maghiarilor* şi dă expresiune şi convingerii, cumcă o asemenea ofensă brutală adusă minorităţii maghiare *nici decum nu serveşte interesele importante ale consolidării statului.*

Consiliul presidenţial mulţumeşte emoţionat secuilor din Ciuc pentrucă cu ocaziunea aceasta într'o unire atât de solidară şi înălţătoare şi cu o disciplină fără pereche, au păşit la luptă pentru candidatul maghiarilor. Mulţumirea şi recunoştinţa Partidului Maghiar însoţeşte mişcarea impunătoare a secuilor din Ciuc, *care e chezăşia sigură a succesului, care la urma-urmelor nu poate lipsi.*

Abuzurile păcătoase provoacă indignarea legitimă a opiniei publice, blestemul acesteia se revarsă asupra făptuitorilor. Iar noi mergem înainte pe calea începută, cu capul batjocorit, dar înălţat, cu inima încrezătoare.

Din decisele şedinţei consiliului presidenţial al Partidului Maghiar, ţinute în Cluj la 28 Aprilie 1925.

Dr. Deák, secretar. **Stefan Ugron,** preşedinte.

Acţiunea de protestare

a Partidului Maghiar contra ilegalităţilor comise la alegerea din Ciuc.

Domnilor Senatori!

În legătură cu contestaţia anunţată contra mandatului d-lui Florea Iuliu, declarat ales cu ocaziunea alegerilor ţinute în zilele de 24 şi 25 Aprilie 1925, pentru alegerea unui senator în jud. Ciuc, am onoare a motiva în următoarele această contestaţie anunţată de noi:

Înainte de toate trebue să declar hotărît, că contestaţia noastră e bazată numai pe fapte concrete. Dar chiar mulţimea acestor date concrete va arăta mai precis ca orice, că dela întâiul moment al începerei alegerilor până la încheierea acestora s'au comis o grămadă de violări de lege fie de către organele competente, fie de către persoane incompetente, dar comise în mod intenţionat, ca în acest judeţ cu populaţie exclusivă şi de baştină maghiară să se împiedice cu orice preţ alegerea d-lui Gyárfás Elemér, candidatul Partidului Maghiar.

Încălcările legei electorale sunt următoarele:

1. Prin deciziunea Nr. 19/1925 Elect. a fost numit ca președintele biroului electoral Fanu Stănescu, locuitor în Mercurea-Ciuc.

Or, al. 2 din art. 35 al decretului-lege referitor la alegeri, dispune în modul următor: „ca președinți și membrii ai acestor birouri pot fi aleși numai bărbați, cari au drept de alegător în una din circumscripțiile din județ".

Conform acestei dispozițiuni nu putea să fie președinte cel care nu avea drept de alegător în județul Ciuc.

Nici chiar membrii birourilor din secțiile electorale în cea mai mare parte nu aveau dreptul de vot în județul Ciuc și astfel tot în baza dispozițiunilor de mai sus aceștia nici nu puteau fi încredințați cu funcțiuni în legătură cu alegerea. În jud. Ciuc nu au drept de vot Bucur Gavril, președintele secției electorale Făget, Mansch Reinhold, substitut de secretar la secția Tușnad, Bucur Partenie, secretarul secției Făget și Weinberger Adolf, secretarul secției Voșlab.

2. Art. 20 din legea susamintită spune: „Compunerea secțiilor de votare e de atribuțiunea biroului electoral central. Hotărîrea adusă va fi înaintată spre aprobare resortului de interne, care o poate schimba.

Publicațiunea Nr. 5/1925 Elect., prin care la 1 Aprilie 1925 s'au fixat alegerile, conținea împărțirea secțiilor. Această împărțire însă prin deciziunea Nr. 19/1925 Elect. dela 17 Aprilie 1925 a fost schimbată, fără ca această schimbare să se fi înaintat Ministerului de Interne pentru aprobare.

Al. 8 din art. 37 dispune: „Această publicațiune va fi trimisă la primăria fiecărei comune (oraș) din circumscripțiunile electorale, care e datoare a o afișa și a o aduce la cunoștință în modul obișnuit cel puțin cu 10 zile înainte de alegere".

Astfel deci această nouă împărțire ar fi trebuit trimisă fiecărei primării la timp, ca acestea să o publice cel puțin cu 10 zile înainte de alegeri.

Publicațiunea dela 17 Aprilie 1925, care conținea noua împărțire, a apărut cu 7 zile înainte de alegeri. Pentru a prezenta un exemplu țin să amintesc, că comuna Sântimbru prin publicațiunea întâia a fost împărțită secției Cozmeni, prin publicațiunea a doua s'a împărțit secției Armași, iară în preziua alegerei la ordinul telefonic al Subprefectului a trebuit să voteze la Ciuc-Sân-Mărtin. Aceasta o dovedește actele alegerei.

Tot așa și alte comune prin ordine verbale au fost trimise să voteze la secții deosebite.

3. Al. 2 din art. 19 al legei amintite hotărește: „La compunerea secțiilor de votare comunele vor fi astfel grupate, ca alegătorii să voteze în comuna lor de domiciliu. Dacă însă o astfel de grupare ar fi împreunată cu greutăți, se pot grupa și mai multe comune învecinate într'o secție de votare, dar comunele astfel grupate nu pot fi mai departe decât cel mult 10—15 km. dela comuna reședință a secției de votare".

Cu toate acestea comuna Ditrău a fost împărțită la secția de votare Varviz, aflătoare la 19 km., comuna Joseni la secția Remetea dela 17 km. și astfel și alte comune.

4. Art. 37 dispune: „Biroul electoral central va aduce fără amânare la cunoștința alegătorilor măsurile luate pentru pregătirea alegerilor printr'o publicațiune, care va conține:

a) zia alegerii și ora de începere.

Este deci evident, că pentru efectuarea votărei se va fixa o singură zi și nu mai multe.

Al. 1. din art. 56 dispune mai departe: Votarea începută este a-se continua fără întrerupere.

Această dispoziție arată precis, că nu se admite întrerupere sub nici un motiv, mai departe că votarea începută se va continua și noaptea fără întrerupere.

Cu toate acestea publicațiunea No. 5/1925 Elect. dela 1 Aprilie 1925 dată de biroul electoral central a fixat două zile pentru votare și anume zilele de 24 și 25 Aprilie 1925. Această dispoziție servea ca un act pregătitor pentru alegere, precum se va vedea aceasta din cele următoare.

5. Fraza întâia din art. 28 hotărește: Deodată cu înscrierea în liste se va înscrie pentru fiecare alegător un certificat pe baza căruia alegătorul își va esercita dreptul de vot pentru alegerea la Adunarea deputaților și pentru Senat, la secția de votare a comunei de domiciliu. Se va da certificat deosebit pentru alegerea la Adunarea deputaților și Senat.

Al. 3 din acest articol conține: Certificatul va fi înmânat alegătorului, după încheierea listelor, cu dovadă de primire, în termen de 8 zile înainte de prima zi a alegerilor.

Contrar acestei dispoziții legale în mai multe comune nu s'au dat certificatele de alegător, pentrucă aceștia să poată

esercita în mod corespunzător dreptul de vot. Astfel în Leliceni şi Misantea nu sau dat certificate şi astfel nu sa putut vota.

6. Al. 2 din art. 59 spune: Buletinul fiecărui candidat (fiecărei liste) va fi tipărit pe hârtie de alta culoare; culoarea va fi determinată de preşedintele alegerii în ziua de prezentarea candidaturilor.

Preşedintele alegerilor a şi stabilit culoarea buletinelor de votare deja cu ocaziunea anunţării candidaturilor. Cu toate acestea însă numai cu două zile înainte de începerea votării conform publicaţiunei No. 12/1925 Elect. culorile au fost schimbate. Astfel această publicaţiune în cele mai multe comune nici nu a sosit şi unde chiar au şi sosit nu a fost afişată. In comuna Tuşnad în preziua votării publicaţiunea aceasta nu a fost afişată, în comuna Frumoasa afişarea s'a făcut în ziua de 24 Aprilie dimineaţa în momentul începerei votării. Tot la fel s'a procedat şi în alte părţi. Tendinţa este evidentă. Prin aceasta s'a căutat ca d. Gyárfás Elemér să fie pus în imposibilitatea de a da alegătorilor săi buletine corespunzătoare — este doar deobşte cunoscut că nu în fiecare comună esistă o imprimerie, şi nu în tot locul se poate găsi hârtie în culoarea dorită de preşedinte — când lucrul natural alegătorii dlui Florea Iuliu au fost îndeajuns provăzuţi cu buletine în culoarea nouă.

7. Al. 1 şi 2 dispune: Votul este secret. Alegătorul votează cu buletin de vot, pus în plic închis.

Intenţiunea legei este clară. A voit să împiedece ca cu ocaziunea depunerei buletinelor, înainte de despuierea urmei, să nu se poată constata că pentru care candidat votează alegătorii. Cu toate acestea însă sau utilizat plicuri cu totul transparentei pentrucă oamenii şi încredinţaţii dlui Florea Iuliu să poată constata pentru cine s'a votat şi că ce măsuri să ia pentru asigurarea succesului. Acest fapt îl dovedesc o mulţime de martori, ca dr. Imre Gavril, Holló Gavril, Michna Rudolf, locuitori în Mercurea-Ciucului, dr. Marton Gavril, locuitor în Ciuc-Sân-Mantin, Karl Albert din Gheorgeni, Bartha Francisc din Casinul nou şi Teodor Anton locuitor în Tulgheş.

8. Al. 1 şi 2 din art. 45 dispune: Bărbaţii de încredere pot aplica încredinţaţi speciali, în scopul de a ţine legătură între alegători şi biroul de votare, în asemenea număr şi cu asemenea drepturi de fiecare candidat.

Dacă vreun partid nu dorește să uzeze de acest drept, celelalte partide pot să aplice încredințați speciali.

Cu toate acestea președinții secțiilor de votare au interzis ca bărbații de încredere al dlui Gyárfás Elemér să numească încredințați speciali cu motivarea că nici bărbații de încredere al dlui Florea Iuliu nu au aplicat de aceștia, cu toate că acești încredințați aveau legitimațiile date de către președintele biroului electoral central. Astfel a fost respins în Ciuc-Sân-Martin Dr. Nagy Eugen, a cărui legitimație a fost ruptă de Nádasdi Béla președintele secției, în Tușnad Dr. Botoș Stefan și Visel Ioan, cari au fost espulzați din comună de către jandarmi, precum se poate constata din raportul lor, care se va ceti, la Frumoasa Dr. Erős Petru, care a fost deținut chiar de jandarmerie, în Carta Dr. Daradits Félix, în Ciumani Török Francisc, care a fost oprit să iase din locuința sa fiind amenințat de jandarmi cu arestare cu toate că avea legitimație, precum se va putea constata din raportul ce va fi prezentat.

9. Precum am spus mai sus în sensul art. 37 și 56 votarea trebuia fixată pe o singură zi și trebuia continuată fără întrerupere până la terminare. Legea a căutat în mod foarte corect ca prin această dispoziție să împiedice orice abuz făcut în legătură cu votarea.

Conform dispozițiunilor legale s'a dat la 22 Aprilie 1925 dispoziționea, de altcum superfluă, deoarece era dela sine înțeleasă, că începând cu începerea votărei până la terminare urnele vor fi păzite în prezența bărbaților de încredere.

In ziua de 24 Aprilie 1925 dl Péter Iulian, inspector general administrativ, a dat ordinul No. 41/1925, redactat cu mâna proprie, însă fără subscriere și fără ștampilie, prin care îndruma președinții secțiilor, că votarea se va continua a doua zi, că peste noapte se va întrerupe și că în timpul acesta urnele se vor preda jandarmeriei pentru pază.

Este evident deci scopul urmărit.

Din actele biroului central se poate constata că la 24 Aprilie 1925 nici nu a existat numărul 41, deoarece în această zi sau făcut înregistrări numai până la numărul 32.

Dl. Peter Iulian s'a amestecat în mersul alegerilor numai pentru ca să falsifice rezultatul votărei, când nu avea nici un amestec și astfel în județul Ciuc, unde fiecare mic funcționar este un mic rege, s'a respectat ordonanța dată în mod abuziv

de către dl Peter Iulian, absolut incompetent a dispune în acest județ.

10. In senzul art. 44, dar este și natural de altcum, bărbații de încredere în tot decursul votărei pot să fie prezenți în localul de votare până la terminarea votărei, pentru a putea împiedeca abuzurile și a păzi urnele și voturile date. Contrar acestei dispoziții, votarea a fost întreruptă pentru noapte și bărbații de încredere au fost îndepărtați de către jandarmi din localul votărei și în multe locuri nu s'a permis nici chiar că urnele să fie sigilate de către bărbații de încredere. Așa s'a întâmplat în Tușnad unde nu s'a permis ca bărbații de încredere, Bors Balázs și Darvas Albert să sigileze urnele și președintele nu le-a permis nici chiar ca să se consemneze la proces verbal conform art. 44 reclamația referitoare la aceasta.

In Frumoasa Erős Iuliu și Ladó Petru bărbați de încredere au fost alungați de jandarmerie din localul de votare referindu-se aceștia la ordinul mai înalt dat de către dl Peter Iulian. Aici acești bărbați de încredere au și refuzat subscrierea procesului verbal de votare.

In Ciuc-Sân-Martin Bartha Francisc și Dr. Marton Gavril, bărbați de încredere, au fost îndepărtați de jandarmerie cu amenințări și președintele a refuzat sigilarea urnei.

In Gheorgheni bărbații de încredere Csik Eugen și Buslik Petru și Angi Stefan au fost alungați cu patul puștii din localul de votare, tot așa în comunele Racoș, Carta, Sâncrăieni, Remetea, Varviz, Ciumani și Voșlab.

11. La 24 Aprilie, în ziua întâia comisarul de poliție Gyárfás din Miercurea Ciucului a cumpărat 2000 plicuri, iară secretarul prefecturei Molnar 3000 plicuri. Aceasta o dovedește Svoboda Nicolae comerciant de hârtie și Balogh Géza locuitor în Miercurea Ciucului.

Se poate ușor presupune pentru ce a trebuit făcută această mare cumpărare.

12. Conform art. 57 dacă majoritatea alegătorilor a votat se va fixa ora de închidere.

Procesele verbale oficiale dovedesc, că în toate secțiile de votare mare majoritate din alegători a votat deja după masa zilei întâia, încă înainte de înserare, cu toate acestea votarea totuși s'a amânat pentru a doua zi. In Frumoasa a doua zi au votat numai doi înși și tot așa sa întâmplat și în Ciuc-Sân-

Martin, unde alegători toți au votat în ziua întâia și totuși votarea s'a întrerupt. Nici în secțiile celelalte a doua zi nu sau dat mai multe voturi.

Este evident că în ziua întâia votarea trebuia terminată fără a mai lăsa să treacă o noapte. Este evident că scopul întreruperi a fost ca în mod ilegal să se schimbe raportul voturilor.

13. După ce bărbații de încredere au fost indepărtați din localurile de alegere târgul a fost liber.

Cum s'a procedat voi arăta în câteva cazuri:

Ferencz Iosif, locuitor în Tușnad, în noaptea de 25 Aprilie 1925 — auzind că se pregătește furarea urnelor — s'a furișat în curtea secretarului comunal și a putut să observe fereastra din nemijlocită apropiere stând la 2 metrii departare dela plutonierul de jandarmi aflător acolo. A văzut cum sublocotenentul de jandarmi Pop Ioan și plutonierul Groza au dus urna din localul votărei în sufrageria secretarului cercual Székely Ludovic, acoperind-o cu mantaua, auzind cum soția secretarului spunea „csak csendesen, csak csendesen", (numai în liniște, numai în liniște.)

Domokos Denes, jurat comunal și soția acestuia au văzut din fereastra casei lor cum susamintiții au dus urna la secretarul cercual.

La tâmplarul Keresztes Andrei din Tușnad pentru secția Tușnad s'au comandat trei urne absolut egale și acest fapt susamintiții o pot dovedi cu jurământul lor.

In Ciuc-Sân-Martin bărbații de încredere au stabilit că urna a fost forțată și că în urnă se află alte plicuri decât cele cari au fost depuse de votanți. Aici s'a și refuzat subscrierea procesului verbal.

S'a întâmplat că la Ciuc-Sân-Martin au fost mai multe voturi decât votanți și plicurile au fost de altă culoare. Aceasta s'a constatat în procesele verbale oficiale. Voturile în plus au fost 49.

In Gheorgheni s'au găsit în urnă cu 53 voturi mai puține, decât s'au depus. Aceasta o dovedește Buslik Petru, Csik Eugen și Angi Stefan din Lazarea.

In Tulgheș Bokor Andrei, măcelar, Reichenberger Ludovic, măcelar și Szilveszter Ioan locuitor din Tulgheș au văzut cu ochii proprii cum a fost spartă urna de votare.

Sapienti sat est.

Conform art. 68. numărul voturilor trebue să fie egal cu numărul plicurilor.

La această alegere însă s'au întâmplat deosebiri importante în acestă privinţă.

14. Din cele de mai sus este evident, că decretul-lege despre alegeri a fost violat în toate dispoziţiunile sale, a fost călcat în picioare aproape în tot locul, s'au comis nenumărate abuzuri numai cu scopul ca în acest judeţ cu populaţie curat maghiară să nu poată ajunge la mandat candidatul Partidului Maghiar regnicolar, pentruca guvernul să poată spune, că acest judeţ Ciuc nu are nevoie de candidatul acestui partid.

Guvernul şi autorităţile nici nu se gândesc că această politică cu orizonturi înguste duce la împiedecarea consolidărei ţărei, distruge baza consolidărei, respectul şi încrederea în legi.

15. Trebue să arăt încă că dl Florea Iuliu în baza pt. 2. din art. 9. nici nu putea fi ales.

Conform acestei dispoziţiuni legale nu poate fi candidat prefectul care între ziua convocărei corpului electoral şi între ziua alegerilor a funcţionat în circumscripţia electorală respectivă în calitate oficială.

Dl Iuliu Florea în calitate de prefect a funcţionat până la mijlocul lunei Aprilie 1925., aceasta o dovedeşte mulţimea actelor oficiale, cari se pot câştiga. Biroul electoral central a dat la 1. Aprilie 1925. publicaţiunea No. 5/1925 referitoare la alegerea de senator.

Dl Florea Iuliu în turneul său electoral referindu-se la calitatea sa de prefect şi la puterea sa în legătură cu această funcţie a ameninţat alegătorii, aşa şi în comuna Bârzava, iar tot în acest timp a funcţionat şi în biroul său, acolo ca prefect a dat dispoziţiuni orale şi în scris şi a locuit totacolo.

Este evident deci, că alegerea de senator a dlui Florea Iuliu nu numai a fost lipsită de formele legale, dar s'a putut face numai cu încălcarea tuturor legilor în aşa fel, că numitul nu ar fi putut fi nici candidat, nici ales conform dispoziţiunilor legale.

16. Conform art. 71. după terminarea votărei în 24 ore listele nominale, procesele verbale şi toate actele se vor preda preşedintelui biroului central. Aceasta însă nu s'a întâmplat nici după trei zile.

Conform art. 37. publicaţiunea trebue să conţină şi ară-

tarea locului unde se va publica rezultatul alegerilor. Publicațiunea conține, că la reședința circumscripției electorale în localul de vot se va face în termen de 24 oare publicarea rezultatului. Ori aceasta s'a făcut după trecerea a 3 zile.

Aici am căutat să arăt numai în trăsături generale violările de lege mai importante întâmplate în decursul acestor alegeri.

Este foarte natural că nu poate să remână în vigoare mandatul primit în baza acestor abuzuri și cel ales nu poate să reprezinte pe nimeni. Ar fi o rușine pentru înaltul Corp legiuitor, dacă în acest Corp ar funcționa ca membru legiuitor o persoană aleasă cu astfel de incălcări și abuzuri.

In numele legei, în numele dreptății trebue să cer deci anularea acestor alegeri, anularea mandatului dlui Florea Iuliu și fixarea unor noi alegeri în această circumscripție.

Domnilor Senatori!

Pentru complectarea motivelor predate până acuma în legătură cu contestația anunțată contra alegerilor de senator ținute în zilele 24 și 25 Aprilie 1925 am onoare a vă mai aduce la cunoștință următoarele abuzuri și ilegalități foarte grava.

Art. 45 al. Decretului-lege referitor la alegeri dispune în legătură cu aplicarea bărbaților de încredere și a încredințaților speciali, cari pot fi aplicați pentru a controla mersul votării și pentru a ține legătură între alegători și biroul de votare.

In aceasta privință s'au comis abuzuri aproape în toate locurile. Au fost impiedecați precum am mai amintit bărbații de încredere să controleze mersul votării și încredințații speciali să-și îndeplinească misiunea lor. În afară de cazurile amintite până acuma, tebue să înzist asupra următorului caz escepțional de grav. La secția de votare Ditrău Dl Liebl Ede, unul dintre bărbații de încredere s-a prezentat cu 24 oare înainte de începerea votării la președintele secției pentru a-i prezenta certificatele eliberate sub No 20/1925 Elect. ale bărbaților de încredere Liebl Ede, László Stefan și a încredințaților speciali dr. Paskás Levente și Puskás Ludovic. În locul președintelui secției substitutul acestuia dl Urzica Teodor a luat acestea în primire și a dat despre aceasta un certificat oficial.

Satisfăcând astfel cerințelor legale la începerea alegerei numiții s'au prezentat în localul votării unde au prezentat actele de mai sus doveditoare a calității lor și au cerut să fie admiși

a-şi îndeplini misiunea în legătură cu alegerea. Preşedintele însă cu toate acestea a refuzat a-i admite şi a declarat că le permite accesul în localul votării numai în calitate de persoane particulare. Numiţii au protestat contra acestui abuz de putere în modul cel mai energic şi au pretins respectarea dispoziţiunilor legale. La scurt timp însă jandarmaria i-a somat să se legitimeze şi să părăsească localul. Aceştia s'au provocat la cele de mai sus şi au cerut dela preşedinte să fie apăraţi. Preşedintele a refuzat însă orice intervenţie şi a refuzat chiar dresarea unui proces verbal despre cele întâmplate. Jandarmăria în urma acestora i-a silit ca să părăsească localul votării. Şi astfel s-a întâmplat că în acest loc votarea s-a făcut fără nici un control la liberul arbitru al organelor oficiale.

Pentru impiedecarea abuzurilor legea dispune că votarea nu poate fi întreruptă. Iară pentru tot timpul votării precum am arătat legea permite controlul diferiţilor candidaţi. Această însă s-a încălcat aproape în tot locul în circumscripţia Ciuc. Nicăeri nu s-a permis păzirea urnei şi în noaptea fatală s-a putut proceda în cea mai mare libertate.

Astfel s-a putut întâmpla în afară de faptul că s'au găsit în urne mai multe voturi, dacăt au fost votanţi, dar nu s'a avut nici chiar precauţiunea ca plicurile cu voturi substituite să fie de aceaş formă şi culoare ca cele originale. În comuna Ciuc-Sân-Martin dr. Marton Gavril advocat şi Bartha Francisc preot pot să dovedească această deosebire. În comuna Racoş plicurile găsite a două zi erau noi, aşezate frumos în rând, unele lipite loalaltă cu alte plicuri, şi plicurile aveau culoare sură. Ori plicurile originale au fost multe nelipite, de culoare albă şi multe şifonate în urma faptului că ţăranii alegători nu au ştiut cum să procedeze cu ele. Voturile băgate în urnă nici nu puteau fi puse în rând, cum au fost găsite a doua zi. Aici în ziua întâia au votat 699 alegători, iar a două zi numai 25. Voturile acestora din urmă s'au putut vedea de asupra celor substituite având culoarea albă, fiind multe şifonate şi aruncate una peste cealaltă.

În comuna Ciuc-Sân-Martin a două zi s-a putut constata că urnă a fost violată. Se putea constata că cuiele urnei au fost scoase, urnă desfăcută şi scândurile după manipulaţie puse la loc şi cuiele bătute din nou. Urmele acestor manipulări se pu-

teau vedea foarte uşor. Afară de aceasta ţăţânlie erau astfel şurubate în cât au putut fi desfăcute foarte uşor.

Acestea le dovedesc martorii dr. Marton Gavril şi Bartha Eugen, cari în seara zilei întâia au fost împiedecaţi cu forţa de către locotenentul de jandarmi de a păzi urna peste noapte.

Cel mai mare abuz în această privinţă s-a comis în comuna Gheorgheni. În acest loc s-a recurs la un truc. Anume votanţii în acest loc primeau dela preşedintele dr. Dobreanu Mihail câte două buletine şi două plicuri primind îndrumarea ca plicul cu buletinul candidatului ales să fie pus în urna oficială, iară celalalt tot în plic în lada aflătoare întro cameră vecină, pe unde votanţii trebuiau să iasă. Această ladă era păzită foarte minuţios de către jandarmi. Fiind suspectă această dispoziţiune a preşedintelui şi faptul că lada era păzită Csiky Eugen, Başlic Petru, dr. Bartos Gyula şi Angi Stefan au cercetat mai de aproape această ladă şi au constatat, că în ladă era ascunsă o urnă cu totul asemănătoare celei din sala votărei, aceasta era în legătură cu un con cu deschizătura aplicată în ladă, fiind ascunsă prin acest con urna dinaintea vederei persoanelor neiniţiate. Preşedintele pe fiecare alegător l-a silit să depună buletinul al doilea în acest loc.

Seara la oarele 9 s-a întrerupt votarea s-a dresat procesul verbal şi s-a predat urna aşezată în cutia neincuiată a biroului secretarului în pazap lutonierul de jandarmi adus în mod special dela Târgul-Mureş. Imediat a dat ordinul preşedintele ca toată lumea în afară de plutonier să părăsească edificiul unde s-a făcut votarea. Iară roletele pregătite anume cu câteva zile mai înainte au fost trase pentruca lumea din afară să nu poată vedea în local. Numiţii au protestat contra procedeului acestuia au cerut admiterea lor pentru păzire, să se controleze cutia din camera învecinată şi să se facă sigilarea în mod reglementar a urnei. În timpul acesta cutia încriminată a fost însă îndepărtată din localul vecin şi cei numiţi mai sus au fost cu patul armei daţi afară din local fiind ameninţaţi şi înjuraţi.

După acestea în local a rămas plutonierul care a făăut ce a voit. Numai graţie acestui fapt şi a folosirei cutiei misterioase s'a putut asigura succesul candidatului Dl Florea Iuliu în această circumscripţie.

Președinții secțiilor de votare nici în acest loc și nici în celelalte locuri nu au permis ca bărbații de încredere și încredințați special să poată șeara sigila și lega urna în mod special pentru a impiedeca astfel eventualele substituiri de peste noapte.

Reclamația coloniștilor din Ardeal și Banat la Liga Națiunilor.

Onoratului Presidiu al Consiliului Societății Națiunilor

Geneva.

Domnule Președinte!

Evenimentele războiului mondial au adus la ordinea zilei, în țările orientale ale Europei, și chestia reformei agrare.

Poporul românesc din Ungaria, când la 1 Decembrie 1918 și-a deprins dreptul de autodeterminațiune, în chestia reformei agrare în punctul 5. III. al rezoluției a dorit soluția de a se micșora, după trebuință, latifundiile, a se desființa mânile moarte și așa a se da plugarului posibilitate de a cumpăra pământ (arător, pășune, pădure) cel puțin atâta, cât e suficient pentru susținerea lui și a familiei lui.

Noi subsemnații suntem exclusiv plugari, între noi nimeni nu are mai mult pământ, ca cât putem lucra cu membrii familiilor noastre, căci nici unul dintre noi nu dispune de mai mult ca 24 jug. cad.

Prin urmare nici nu ne-am putut închipui, că atunci, când în toată lumea plugarii primesc pământ, să se mai poată și lua din puținul nostru pământ.

Primul guvern român, care cu aprobare regală a adus primul decret de reformă agrară în spiritul hotărârilor dela Alba-Iulia, nici nu a luat măsuri pentru răpirea drepturilor noastre în chestia agrară.

Ajungând însă la stăpânire intoleranța națională, aceasta pe noi, membrii națiunei minoritare maghiare, nu ne-a cruțat nici de cea mai mare lovitură, în era reformei agrare prin lege

a făcut cu putință, ca prin marea ciuntire a gospodăriilor noastre, între împrejurările date, să ne pună în criză existența noastră.

Această împrejurare ne silește pe noi subsemnații, ca să ne anunțăm cauza la Liga Națiunilor.

Dar înainte de a trece la expunerea jicnitoarelor măsuri legale și la executarea acelora, trebue să expunem precedențele istorice ale situației noastre de aici.

Fosta guvernare maghiară în deceniul penultim al veacului XIX. a început o politică de colonizări.

Politica aceasta avea scop îndoit. Deoparte a dorit, ca să predee adevăratului lor destin, producției agrare, marile proprietăți ale statului, pe cari erau încă păduri sau cari erau teritorii rămase după tăiarea pădurilor; de alta parte, ca aceleaș teritorii, de pe cari stăpânirea turcească de treisute de ani a exterminat populația maghiară, aflată aici de veacuri, să le restitue, barem în mică măsură, din nou la mâna populației maghiare.

Nu e datoria noastra a judeca, dacă aceasta politică a statului ungar a fost corectă, dreaptă și îndreptățită? Noi n'am putut-o desaproba.

Noi numai atâta știm că la 1888 guvernul maghiar d. ex. în valea Begheiului a decis tăierea unei păduri de 21600 jug. cad. și noi mici proprietari plugari am cumpărat dela statul ungar teritor tăiat, plin de butuci, în general cu prețul zilei și am implinit datoriile luate asupra noastră prin contractele individuale.

Documentul — imprimat de colonizare, anexat sub A) și B) pe care de 20 ani îl păstrează, ca pe o relicvie scumpă, un ortac al nostru, conține condițiile de drept, în baza cărora s'a pregătit fiecare contract individual.

Exemplare originale ale contractelor semnate individual se găsesc la Direcțiunile Domeniilor din Arad respective din Cluj, iar copiile lor la autoritățile de Carte Funduară, căci mare parte în baza acestor contracte și până la ștergerea noastră intervenită mai la urmă, am devenit proprietari la Cartea Funduară.

Că în ce chip ne-am achitat de datoriile contractuale, firește nu îndrăznim a o expune amănunțit: dar invocăm faptul, că datoria de achitare a rentelor ne-am implinit-o și față de statul român, care fără observare a primit dela noi ratele sca-

dente, şi în livretele noastre aceste plăţi le-a contat în favoarea noastră.

Ştim şi aceea, că aceasta colonizare a noastre nu a fost spre paguba populaţiei române din jur. Am auzit, ce-i drept, plângeri, am auzit, că bărbaţii conducători ai Românilor în adunările judeţene au reclamat chestia colonizării, dar am luat cunoştinţa şi de aceea, că în baza ordinului Nr. 49494/1892 a Ministerului de Agricultură ungar, comunele române invecinate au ajuns la teritoriile necesare pentru păşune, în cele mai multe locuri pentru 1 jug. asemenea teritor aveau să plătească arendă anuală de 2 Coroane.

Ca să amintim numai exemple, dintre vecinii noştri comuna Cutina a primit 620 jug., comuna Fădimac 425., comuna Balinţ 101, comunele Nevrincea şi Cliciova laolaltă 197 jug. pe lângă indatorirea de a plăti de jug. 2 Cor. arândă. Dela colonizarea noastră numai din teritorile ţinătoare de regiunea agricolă Lugoj, 53 comune române a ajuns să primească pământ sub stăpânirea maghiară. La predarea imperiului aceste 53 comune erau în posesiunea alor 12129 jug. cad. asemenea pământ şi pentru acesta plăteau în total 49781 Cor. arândă anuală, adeca media 4 Cor. 10 fil. de jugăr.

Noi totdeauna am trait în pace şi bună înţelegere cu vecinii noştri români şi putem spune fără a ne lăuda, că le-am oferit destule exemple de gospodărire raţională. N'am impiedecat progresul lor material, ba cu exemplul nostru de multe ori l-am promovat.

Dar oricare ar fi efectul colonizării noastre pe aceste locuri, chiar dacă prin aceasta ar fi suferit pagubă populaţia română, chiar şi atunci răspunderea pentru aceasta priveşte pe alţii, nu pe noi şi a ne ruina materialiceşte pe noi pentru aceasta politică, nu poate fi indreptăţită nici o putere de stat, mai vârtos atunci, când prin executarea legii pentru reforma agrară nevoia de pământ a populaţiei române interesate poate fi mulţumită fără restricţii, şi dacă nu ni-se iau micile noastre pământuri.

Precum se vede diu §. 26. al documentului de colonizare anexat sub A) şi B) cât ce s'a făcut diviziunea la Cartea Funduară a noilor colonişti şi noi am plătit prima rată a preţului de cumpărare, statul ungar ar fi fost dator, în baza §. 16. al legii V. din 1894 referitoare la colonizări, numai decât să ne inscrie cu numele la Cartea Funduară, să ne facă şi proprietari

după Cartea Funduară. La o mică parte a comunelor colonizate s'a şi făcut. La cele mai multe comune însă, din trăgăneli administrative, aceasta s'a executat numai în primăvara anului 1919, când pe lângă controlul trupelor franceze aşezate aici, funcţionau încă cu depline atribuţiuni, autorităţile maghiare. Aceasta imprejurare a avut pentru mulţi dintre noi, urmări fatale, deşi în aceasta chestie noi nu suntem vinovaţi de nici o negligenţă ori nepăsare.

După acestea putem trece la dispoztţiile celor două legi atât de jicnitoare pentru noi.

Una dintre acestea, cea apărută în Monitorul Oficial Nr. 93. din 1921. (anexa C, traducerea anexa D), ca lege generală pentru reforma agrară; ceealaltă e cea apărută în Monitorul Oficial Nr. 172. din 1921. (anexa E. traducerea anexa F.) aceasta din urmă noi pe scurt o numim legea de deposedare a coloniştilor.

Art. 10. din legea generală pentru reforma agrară e aceea, care pe noi ne jicneşte peste măsura. Acest articol spune că: „Loturile celor colonizaţi după 1. Ianuarie 1885 se expropriază până la limita lotului fixat în regiune pentru improprietărirea îndreptăţiţilor dela art. 86." (a se citi corect 92.) La acest articol al legii Regulamentul pentru aplicare adaogă: „Prin colonizări în sensul acestui articol, se înţelege împărţirea pământului atât către personale aduse din alte regiuni, cât şi către localnici.

Nu intră în această dispoziţiune loturile de colonizare trecute în proprietatea terţelor persoane, afară de cazurile de moştenire".

Cele 24 comune coloniste din părţile Ungariei trecute la România toate fie în intregime, fie în parte, au fost înfiinţate după 1885.

Deci în baza acestui articol de lege şi a Regulamentului de aplicare original, pe titlul „reformă agrară", se poate lua din pământul nostru de 16—24 jug. cad. atâta, că pe seama noastră să rămână numai aşa numitul „lot tip", stabilit în regiunea noastră, adeca 1—7 jug.

Art. 50. din această lege generală pentru reforma agrară stabileşte, ce despagubire se dă pentru pământele expropriate. Conform acestuia: preţul de despăgubire, ce se va plăti de jugăr, se stabileşte după felul exploatării şi după calitate. Ca bază poate servi orice elemente de apreciere: preţul de vânzare al pământului în localitate şi în vecinitate în anul 1913;

prețul de arendare în regiune capitalizat cu 5%; evaluările făcute de instituțiunile de credit; venitul net la jugărul cad., impozitul fonciar și orice alte date din ultimii 5 ani până la 1913. În nici un caz însă prețul nu va trece peste prețul din 1913. Socoteala se va face în lei. Pentru stabilirea prețului leul se consideră egal cu coroana. Face excepțiune pământul întrebuințat la înființarea sau completarea pășunilor comunale, al cărui preț se socotește considerându-se leul egal cu două coroane.

In senzul acestui articol din lege prețul în aur din 1913 al pământului nostru expropriat îl primim acum în monetă-hârtie.

Că ce înseamnă astă pentru noi, o ilustrăm cu un exemplu. Sub G) anexăm un tablou, care cuprinde destul de amănunțit datele referitoare la comuna colonistă Moșnița.

La Moșnița colonizarea s'a făcut în 1903. S'au înființat 110 gospodării coloniste, fiecare dintre ele având 24 jug. cad. Afară de acestea 10 coloniste muncitorii interni au primit fiecare câte 4 jug. și 90 lucrători de fabrică și altfel de lucrători dela oraș au primit în hotarul Timișorii câte 1½ jug.

Prețul de cumpărare al locurilor de gospodari a fost 7940 cor. Din acesta înainte de tragerea la sorți a trebuit să plătească fiecare colonist câte 1000 Cor. care sumă în multe cazuri a fost prețul de vânzare al micei proprietăți vândute aiurea ori toată moștenirea. După suma rămasă a fost de plătit în primul an 2%, în al doilea 3% camătă, în anii următori timp de 50 ani trebuia plătit ca amortizare de capital și camătă, 323 Cor. 06 fil.

Precum se vede din tabloul anexat sub G), marea majoritate a coloniștilor, din prețul de cumpărare Cor. 7940 a plătit sub stăpânirea maghiară 5546 Cor., sub stăpânirea română 1292 Cor., așa că restanța a rămas numai 1102 Cor. Dar chiar cel ce a plătit mai puțin sub spăpânirea maghiară, și acela a vărsat în vistieria statului maghiar 2355 Coroane aur.

După datele dela bursă, la noi în anul 1903 prețul grâului la 1903 a fost media 16 Cor. Deci coloniștii din Moșnița plătind deja la tragerea cu sorți 1000 Coroane, au dat statului echivalentul la 62 ½ q. grâu. De atunci au amortizat anual cam 100 Cor., total 1500 Coroane aur aceia, cari mai puțin au plătit.

Dar dupăce între 1903 și 1918 prețul grâului a fost media 21 cor., urmează că au mai dat ca amortizare echivalentul la 76 q. grâu, adeca total echivalentul 138 ½ q. grâu, pe lângă

cametele plătite regulat. Azi după prețul cerealelor dela București, grâul face 1250 Lei de q., adecă suma plătită reprezintă Lei 173125, ceeace în media e de jugăr Lei 7213.

Și s'a stabilit de jugăr 1000 Lei, adecă toți acei gospodari colonișți, cari mai puțin au dat, și acelora împreună cu pământul expropriat, li-se iea $^{6}/_{7}$ părți din capitalul investit, chiar ne mai prețuind opera de îmbunătățire a pământului. Iar colonistul, care s'a grăbit cu amortizarea, a pățit-o cu mult mai rău și decât aceștia, precum adevereşte calculul prezent.

Prin urmare, până ce alți plugari pentru o mică contravaloare ajung la avere, tot atunci aceeaș lege agrară nouă ne iea din averea proprie, deși precum dovedesc și cele expuse, noi nu am primit nimic de cinste, noi pe banii noștri am cumpărat pământ pe lângă condiții favorabile. Dacă condițiile favorabile pot servi titlu, ca să se anihileze urmările juridice ale obligațiunilor de drept privat, atunci toată reforma agrară nu va produce, decât asemenea rezultate, ceeace în definitiv duce la totala nesiguranță a dreptului de proprietate.

Ceealalta lege jicnitoare, care ne aranjază și mai fără milă, e așa numita lege de deposedare a coloniștilor.

Pecum am amintit, statul maghiar în cele mai multe cazuri numai în primăvăra anului 1919 și-a executat, prin organele în funcțiune aici, datoria înscrisă în lege (Art. V. Nr. 16. din 1894) de a înregistra la Cartea Funduară individual, pământele comunelor coloniste.

Când s'a înfăptuit aici la noi stăpânirea română la sfârșitul lui Mai 1919., când puterea publică s'a deprins deja prin funcționari români în numele regelui român, noi eram deja în Cartea Funduară pentrucă avusem la aceasta drept necondiționat.

Organele puterii de stat române au pornit acțiuni impotriva noastră în fața judecătoriilor române, ca prin procese să se constate, dacă după drept am ajuns în registrele de evidență?

Cum însă înaintea oricărui jurist era clar, că înregistrarea noastră la Cartea Funduară s'a făcut în baza dreptului câștigat demult, guvernul Avarescu a votat prin parlamentul său lipsit de opoziție, legea publicată în Monitorul Oficial Nr. 172 din 1921, în baza căreia apoi, fără orice proces, autoritățile de Carte Funduară pur și simplu ne-au șters numele și la imobile noastre au introdus din nou dreptul de proprietate al statului.

Anume, aceasta lege declară de drept și de fapt nule toate

tranzacţiile juridice, de orice natură ar fi acelea, pe cari le-a făcut fie guvernul ungar, fie organele aceluia, fie orice altă persoană sau orice alt organ după 1 Decemvrie 1918 şi întrucât nu s'a făcut prin ministerul competent al guvernului român. Mai departe, toate transacţiile juridice, de orice natură, cari deşi s'au făcut înainte de 1 Dec. 1918 n'au fost trecute la Cartea Funduară, sau a căror trecere posterioară în Cartea Funduară s'a făcut fie fără autorizaţie, fie cu autorizaţia oricărui alt organ şi nu a ministerului competent din guvernul român sau în baza unui decis al Consilului Dirigent, care a rezultat din desbaterea acelui Consiliu.

Prin urmare legea aceasta declară, că imobilele, pe cari nu imperiul român le-a înregistrat individual în Cartea Funduară, fără ori ce sarcină revin în proprietatea statului, fără ca statul să fie obligat la restituţie de orice natură, fie în ce priveşte plata preţului fie în ce priveşte despăgubirea.

Iacă dar, că până ce dându-se curs proceselor, chiar în cel mai rău caz ar fi putut înceta dreptul nostru de proprietari după Cartea Funduară, dacă Statul ar fi putut dovedi, ca în învălmăşeala vremilor revoluţionare înregistrarea noastră la Cartea Funduară s'a făcut în mod ilegal, acum legea prezentă nu numai titlul nostru de proprietari la Cartea Funduară îl desfiinţează, ci pentru simplul fapt, că s'a făcut aceasta înregistrare, ne nimiceşte, fără despăgubire, dreptul de proprietate câştigat cu zeci de ani înainte şi îndiscutabil.

Nici somităţile de jurişti români nu a crezut, că poate lua fiinţă o asemenea lege într'un stat de drept. Au căutat să o explice, că aceasta lege nu poate fi aplicată, decât în caz de turpis cauza. Dar aceasta o combate însaş legea şi durere, aplicarea ei în curs.

Anume legea are şi prevederi pentru tranzacţiunile de drept cari s'au făcut, s'au aprobat ori s'au înregistrat la Cartea Funduară între 18 Octomvrie şi 1 Decemvrie 1918, deşi pentru acel timp nu se poate trage la îndoială legitimitatea stăpânirii maghiare aici.

Pentru aceste tranzacţiuni de drept declară, că dacă s'au făcut în acest timp prin guvernul maghiar ori prin organele aceluia, fie că s'au înregistrat la Cartea Funduară, fie că nu, ele sunt şi rămân de drept şi de fapt nule, dacă n'au fost anun-

țate conform Art. 2 din decretul Consiliului Dirigent VII/1919, până la 30 Iunie 1920 și nu s'au aprobat prin puterea de stat română. Anume, la tranzacțiunile de drept încheiate în acest timp, conform legii prezumpțiunea e, că s'au încheiat în defavoarea statului român și ele sunt nule, până nu se infirmează prezumpțiunea. Iar remediu de drept nu dă legea, decât la tranzacțiunile încheiate în acest din urmă timp, ceeace adevereşte și mai mult, că asupra imobilelor inregistrate după 1 Dec. 1918 necondiționat voieşte să nimicească dreptul de proprietate deja câștigat.

Din capul locului nu suntem în măsura de a întra în discuții cu aceasta lege, asta nu mai intenționează să facă reformă agrară, ci răstoarnă principii de drept milenare.

Cât ce am luat cunoștință de aceste două legi, ca supuși loiali ai statului român mai întâi prin presă am atras atențiunea publicității asupra faptului, că în ce situație ne-a adus pe noi seducerea răutăcioasă și neorientarea juridică a câtorva parlamentari, dar mai târziu ne-am decis să mergem chiar la guvern și la Parlament, ca lămurind situația noastră, să mijlocim schimbarea articolilor de lege.

În Aprilie 1922 ne-am prezintat înaintea președintelui Senatului, care ne-a promis dreptate, ne-am prezintat înaintea Dlui Orleanu, președintele Camerei, care a declarat, că art. 10 din legea pentru reforma agrară, jicnitor pentru noi, îl ține de o măsura demagogică, care are nevoie de îndreptare. Ne-am prezintat înaintea Dlui Ministru al Agriculturii Constantinescu, care a declarat, că găsește de imposibil, ca din o proprietate așa mică, cum e noastră, să se mai și iee. Pe urmă, memoriul nostru l-am depus și la Palat, dupăce nefiind Maiestatea Sa acasă, nu am primit audiență. Am făcut deci totul, ca să se saneze doleanțele noastre, durere, inzădar pentrucă în toamna anului 1922 s'a început expropierea efectivă în temeiul mentionaților articoli de lege jignitori.

Comisiunile de ocol, cari au decis în prima instanță în chestii de expropiere, au adus cele mai variate decise. A fost (d. ex. la Lugoj), care e anunțat, că nu este ce se expropria, pentrucă pe imobilele tuturor coloniștilor deja s'a trecut înapoi dreptul de proprietate la Cartea Funduară pe stat. In alte locuri s'au judecat cauzele individual și s'a lăsat fiecăruia, care a fi-

gurat la Cartea Funduară înainte de ştergere, 1—7 jug. Aşa s'a întâmplat la Moşniţa. Iarăş la alţii, fără considerare la aceea, câţi au fost la Cartea Funduară, câte unei familii i-au lăsat lotul tip, cantitatea ce revine fiecărui îndreptăţit: 1—7 jug.

Comisiunile agrare judeţene în a doua instanţă au procedat ceva mai unitar şi în tot locul a lucrat în baza expropierii individuale.

Dar sunt comune, în cari comisiunea judeţană (instanţa a doua) încă nici n'a adus decis. Unde s'a făcut aceasta, ca la Moşniţa, Ferihaz, Recaş, acolo nu mult în urma sentinţei coloniştii au fost puşi afară de posesie şi pământele lor au fost împărţite între îndreptăţiţii la pământ din învecinatele comune române.

În asemenea condiţii, cu o agitaţie uşor de înţeles, am aşteptat decisul instanţei a treia, care s'a şi adus deja în chestia comunelor Ludoşul-de-Mureş şi Zenta-nouă. În ambele comune au rămas coloniştilor câte 4 jugăre pământ arător.

Durere, sentinţa instanţei III. relativ la aceste două comune n'o putem anexa, pentrucă nu s'a emis încă. Dar putem anunţa, că d-l subsecretar de stat la domenii, Cipăianu a declarat între coloniştii Ludoşului, că în toate comunele le rămâne coloniştilor numai lotul tip de pământ arător, adecă 1—7 jugăre.

Dupăce astfel din loc oficios am luat cunoştinţă de aceea, că guvernul s'a decis la un pas atât de fără milă, dupăce în acest sens s'a şi aranjat chestia alor două comune, dupăce în mai multe comune deja în baza sentinţei instanţei II. care a lăsat numai 4 jugăre pământ arător, celalalt pământ arător s'a luat coloniştilor, nu ne-a rămas altă nădejde, decât ca Liga Naţiunilor să se îndure de noi şi să roage guvernul nostru, ca şi faţă de noi să se afirme spiritul dreptăţii şi al egalităţii cetăţeneşti.

Înainte de a încheia expunerea noastră, trebue să atragem atenţiunea încă asupra alor două împrejurări. Am fost neîndreptăţiţi şi la conscrierea îndreptăţiţilor la pământ. Când s'au pornit conscrierile, cea mai mare parte a fiilor noştri a fost neglijată la tablou pe motivul, că noi părinţii avem pământ. Acum cea mai mare parte a aceluia ni-se ia şi nouă, aşa că în multe cazuri rămâne câte un jugăr arător pentru câte un copil. Mai

târziu în vre-o două locuri s'au făcut tablouri suplimentare, dar în foarte multe locuri nici aceasta nu s'a făcut.

D-l Ministru al Agriculturii şi Domeniilor Constantinescu în şedinţa Senatului dela 10 Novembrie 1923 a făcut declaraţia că în Ardeal, în zona dela Timiş—Torontal peste Arad până la Satu-mare, pământele expropriate s'au rezervat spre scopul, ca acolo să se colonizeze românii de peste hotare şi dela munţi, pentrucă — zicea — acest pământ expropriat li-se cuvine numai acelora, cari reprezintă leagănul naţionalismului român.

Cuvintele dlui Ministru Constantinescu au fost însoţite de aprobări. Le au aprobat şi senatorii, cari la timpul său au votat art. 10 din Legea agrară, care ordonă exproprierea pământelor noastre, pentru că au găsit baza morală în aceea, că guvernele maghiare ne-au colonizat pe noi în locuri, cari cădeau în hotarele unor comune locuite de români.

Colonizarea anunţată de dl Ministru al Agriculturii Constantinescu s'a şi început şi în judeţele pomenite se dau românilor colonii de câte 16 jug. ba şi mai mari, tot atunci, când nouă ni-se ieau pământele cumpărate prin contract, în mare parte sau total plătite. Aceasta nu o putem explica cu alt ceva, decât cu aceea, că guvernul nostru pe noi, cari ţinem de minoritatea maghiară, ne priveşte ca cetăţeni de categoria a doua, a căror interese sunt subordonate celor ce ţin de neamul românesc.

Am incercat totul, ca să ne induplecăm guvernul pentru un alt decis. N'am putut ajunge la rezultat acasă, de aceea în deplina credinţă către statul nostru, cu onoare anunţăm procedura guvernului nostru.

Această gazetă se redactează de aparţinătorii minorităţii maghiari. Deoarece însă credinţa noastră este, că chestiunea minorităţilor prezintă un interes general, cu plăcere dăm loc oricărei comunicări privitoare la minorităţile de rasă, religiunea şi de limbă.

Către opinia publică a ţării!

Sistemul ultimelor alegeri parlamentare a împiedecat pe evreii din Ardeal să-şi spună părerea la Cameră prin reprezentanţii lor. Cuvântul de protestare al evreimei din Ardeal a fost esclus din Senat şi Cameră, unde, zi de zi, se votează proecte de legi ce primejduesc existenţa ei de popor, culturală şi economică. Deoarece în preajma discuţiilor parlamentare în jurul proectului de lege asupra învăţământului particular, ce ameninţă soartea viitoarelor generaţii, nu ne-am putut spune cuvântul nostru de protestare în faţa Corpurilor legiuitoare, — noi îl vom rosti în faţa judecăţii opiniei publice din întreaga ţară.

Deşi nimic nu justifică graba, Camera şi Senatul au votat urgenţa în ceia ce priveşte desbaterea proectului de lege asupra învăţământului particular al domnului ministru Anghelescu. Apelăm la opinia publică sănătoasă din ţară şi cerem ajutorul ei pentru salvarea drepturilor noastre umane şi culturale.

Acest proect de lege vrea să dispună de noi, dar fără noi.

La tratativele pregătitoare ale acestui proect, comunităţile evreieşti şi asociaţiunile ce susţin şcolile evreieşti din Ardeal nu au fost invitate, deşi invitaţia a fost trimisă tuturor celorlalte minorităţi. Aceasta constitue o desconsiderare conştientă a drepturilor noastre umane şi cetăţeneşti.

Trebue să protestăm contra acestui proect de lege care vrea să lifereze constatarea falşă şi injositoare pentru noi, — fără de păreche în istoria legiferărilor — că evreimea n'are limbă maternă şi, din acest motiv, limba maternă a evreilor este întotdeauna limba statului. In expunerea de motive aceasta măsură este sprijinită cu falşul argument că, neavând evreimea limbă naţională, ea este obligată în orice stat să recunoască limba statului drept limbă maternă. Intr'un stat cultural nu poate fi tolerată asemenea încalcare brutală a demnităţii omeneşti. Ca toţi evreii din lume, oriunde s'ar afla ei, şi noi avem o limbă

maternă, precum şi o limbă naţională. Aceasta este limba ebraică renăscută. Şi nimeni nu ne poate discuta dreptul de a o întrebuinţa ca limbă de predare în şcolile noastre.

Acest proect de lege jigneşte grav populaţia evreiască din ţară chiar şi prin principiile lui. Dispoziţiile proectului confiscă cele mai elementare drepturi ale noastre. Posibilitatea desvoltării noastre culturale devine problematică şi nimiceşte întregul nostru sistem şcolar.

Proectul confiscă dreptul de publicitate al şcolilor noastre. Ne răpeşte dreptul de a ne dirijui şi supraveghea şcolile, punându-ne toate instituţiile sub o tutelă culturală.

Cu toate că Constituţia, legile şi dispoziţiunile aici referitoare a tratatelor de pace asigură dreptul minoritarilor de a-şi înfiinţa şcoli de orice fel, acest proect de lege interzice categoric înfiinţarea şcolilor de preparandie evreieşti, făcând cu neputinţă să avem în viitor profesori şi învăţători în şcolile noastre primare şi civile; un articol al legii opreşte comunităţile evreieşti să susţină şcoli civile şi industriale, ceiace confiscă posibilitatea copiilor noştri de a-şi însuşi o educaţie practică. Nu este mai favorabilă nici situaţia şcolilor noastre primare creiată de acest proect, care aşazicând face imposibilă înfiinţarea şcolilor noui şi supune existenţa şi fiinţarea şcolilor vechi bunăvoinţei forurilor administrative.

Proectul de lege, invocând pretextul statificării, face posibilă confiscarea averilor noastre şcolare, ceeace ameninţă cu o permanentă criză comunităţile şi asociaţiunile noastre susţinătoare de şcoli.

Noul proect de lege nu numai că refuză şcolilor minoritare ajutorul statului, — la care ajutor însă evreii ar avea tot dreptul în proporţie cu impozitele ce le plătesc — ci, prin obligativitatea examenelor, le supune unui adevărat impozit cultural, ce apasă asupra minoritarilor din Cluj, de pildă, cu circa un milion lei anual. Faţă de aceasta şi taxele pentru susţinerea şcolilor devin dependinte de aprobarea ministrului. În urma acestei dispoziţiuni susţinătorii de şcoală sunt la discreţia ministrului şi, eventual, lipsindu-i de posibilităţile materiale de susţinere a şcolilor.

Iată cum se prăbuşesc în urma acestor dispoziţiuni: toate instituţiile noastre culturale: şcolile noastre primare şi civile, pe

care le susținem de zeci de ani cu jertfe imense, precum și școlile noastre secundare înființate de noi sub regim românesc și a căror ajutorare ne-a fost de atâtea ori promisă, verbal și în scris, din partea autorităților.

Acest proect însă nimicește și școlile evreiești speciale, ce servesc scopurile învățământului religios, școli ce de mii de ani au fost baza menținerii tradițiilor evreiești: și anume, școlile Cheder și Jesiva. Nici chiar asupririle religioase din evul mediu nu au ajuns până la violarea în ființa lor a școlilor evreiești. Propaganda religioasă și libertatea învățământului religios au fost asigurate întotdeauna și fără limitări. Acest proect de lege însă, dimpotrivă, nu dă voe decât pentru înființarea azilelor religioase. Și aceasta însă numai pentru copii de cinci—șapte ani, a căror susținere o leagă de asemenea de condiții absolut imposibile.

Proectul obligă pe copii de cinci—șapte ani să învețe două limbi în același timp, ceace este o imposibilitate pedagogică. Limba de predare nu poate fi decât ebraica, sau limba română. Este esclusă deci întrebuințarea limbei jiddis, probabil din motivul că limba de predare a școlilor Cheder a fost, secole de-arândul, limba jiddiș. Proectul de lege pretinde de la învățătorii asilelor religioase calificație de director, aprobată de ministru. Aceasta pretenție nu poate fi de loc satisfăcută, căci catiheți de acest fel — considerând că pentru aceasta este necesară o calificație specială religioasă — nu se prea pot afla în întreaga țară.

Astfel, dacă proectul devine lege, sistemul școlilor evreiești este expus nimicirei totale. Domnul ministru Anghelescu s'a îngrijit însă în proectul Domniei Sale să nu ne putem instrui copii nici în alte școli. Proectul de lege al dlui ministru Anghelescu oprește înscrierea copiilor noștrii și în școlile altor confesiuni. Aceasta e păgubitor din punct de vedere uman și cultural nu numai pentrucă nu are precedent în trecut, dar și pentrucă, în împrejurările actuale, în școlile statului nu este loc suficient pentru toți copii noștrii.

Aceste dispoziții deposedătoare de drepturi menite să pregătească în mod sistematic degradarea culturală a evreimei, tind la falimentul nostru cultural din toate punctele de vedere.

Cu încredere neștirbită în poporul român și conduși de năzuința de a ne educa copii în spirit corăspunzător pentru a

deveni cetăţeni credincioşi ai acestei ţări, gata de orice jertfă şi pentru cultura românească şi având convingerea nestrămutată că cultura românească nu are nevoe de asuprirea altor culturi căci se va desvolta şi va înflori şi fără de aceasta, rugăm pe toţi oameni de cultură cu vre-un rol în conducerea ţării să ne ajute, în neputinţa noastră, să ne salvăm şcolile şi cultura milenară şi să împiedece ca acest proect reacţionar să devină lege românească.

Evreimea din Ardeal, de când cu întronarea regimului românesc a avut o atitudine cât se poate de loială chiar şi când ordonanţele şcolare au fost păgubitoare pentru noi, supunându-se tuturor dispoziţiunilor ce ne deposedau de drepturi. Că aceste dispoziţiuni deposedătoare de drepturi au fost lipsite de bază legală, reiese clar azi, deoarece d. ministru Anghelescu numai acum vrea să le transforme în legi. — Acum însă când vedem că suntem ameninţaţi să pierdem toate valorile noastre, vom recurge la toate mijloacele legale pentru a ne salva drepturile noastre asigurate în Constituţie şi în tratatele de pace.

Anunţăm luptă fără încetare contra proectului de lege al dlui ministru Anghelescu, pe care îl facem răspunzător pentru toate consecinţele acestei lupte şi care n'a crezut de cuviinţă să ne asculte atunci când a pregătit proectul de lege atât de important pentru interesele noastre vitale.

In aceasta luptă dreptatea este cu noi şi, de aceia, noi simţim că avem de partea noastră întreaga opinie publică a ţării şi că suntem aprobaţi atât de fraţii noştrii minoritari, cât şi de intelectualimea românească, de la care aşteptăm cu încredere să ne vină în ajutor în lupta pentru existenţa noastră culturală.

Cluj, la 12 Mai 1925.

Comitetul executiv a Uniunei Naţionale Evreieşti din Ardeal.

O demnă protestare.

Organele supreme ale bisericilor catolice, reformate şi unitare din Ardeal (cu un trecut atât de distins) au avut iarăş o zi istorică la 14 Mai a. c.

În urma faptului trist şi frapant, că dl Ministru al Instrucţiunii prin proiectul de lege prezintat deja asupra învăţământului particular, cu o lovitură nimiceşte libertatea şi existenţa şcoiii confesionale, s'a ivit necesitatea ca bisericiile ardelene în cea mai solemnă formă să-şi spună părerea lor. De aceea organele supreme al tuturor trei bisericilor, sub presidiul episcopilor lor, au ţinut în 14 crt., orele 11., adunare la Cluj, în care absolut unanim s'a adus următoarea moţiune:

1. Prezentul proiect de lege calcă în picioare dreptul Bisericii lui Hristos, bazat pe misiunea ei apostolică de a susţine şcoli şi îngreuiază ori chiar calcă în picioare îndeplinirea datoriilor ei în această privinţă.

2. Prin monopolul de stat al unei culturi restrânse la idealul educaţiei naţionale şi prin octroiarea aceleia asupra tuturor cetăţenilor împiedică a se servi prin cultura religioasă morală a lui Hristos, umanitarismul universal ca comunitatea frăţească a fiilor lui Dumnezeu.

3. În lipsa unui ideal religios creştin, serveşte în chip necesar contrastele urii, volnicia puterii.

4. Conducerea şcolilor actuale o scoate din mâinile bisericii, care le susţine şi prin aceasta face imposibilă pentru biserica, ce le susţine îndrumarea în spirit religios a educaţiei din şcolile noastre.

5. Prin oprimarea culturii în limba maternă „le fură sufletele“ (Iorga) copiilor minoritari şi prin aceasta caută să slăbească în ei credinţa cătră biserica lor.

6. Pauperizării materiale a minoritarilor adaogă regresul cultural al acelora.

7. Eludează drepturile minoritare asigurate prin tratatele de pace, cu deosebire articolii 9, 10, 11 a tratatului minoritar de Paris dto 9. Decemvrie 1919 şi principiul fundamental al hotărîrilor dela Alba-Iulia, că în România fiii tuturor neamurilor se vor instrui prin învăţătorii proprii, în limba proprie.

8. Cassează autonomia şcolară de 400 ani a bisericilor, conform căreia şcolile primare, secundare şi superioare ale bisericilor, ca instituţii în strânsă legătură cu dreptul liberului exerciţiu al religiunii şi ca organe de autoconservare ale bisericii, aparţin cu totul de trupul bisericii şi stau sub autorităţile bisericeşti.

9. Rezervă multe uşi deschise şi ascunse pentru absolutismul ministerial, prin cari şi dispoziţiile mai dulci ale acestui proiect se pot face fără efect sau se pot înlătura, şi pe urmă:

10. Chiar pregătirea şi felul de desbatere parlamentară e lipsită de temeinicia dorită.

In temeiul acestora cu unanimitate declară că:

a) Ţine fără şovăire la vechiul drept autonom referitor la înfiinţarea susţinerea, conducerea şi administrarea de şcoli, garantat bisericii noastre şi prin §. 9. al Tratatului minoritar de Paris.

b) Protestează impotriva proiectului de lege asupra învăţământului particular, care călcând în picioare toate aceste drepturi, tinde în realitate la desfiinţarea şcolilor confesionale minoritare; atacă în fundament valorile etice reprezentate prin instituţiile incredinţate nouă, libertatea bisericii şi drepturile noastre omeneşti, chiar din cauza aceasta şi din cauza gravelor dispoziţii cuprinse în acela, mai departe din cauza legii învăţământului primar de stat şi a măsurilor guvernului, vede imposibilă executarea aceluia pentru biserica noastră.

c) Cu recunoştinţă şi aprobare iea act de aceea, că bisericile maghiare pe cale presidială de urgenţă provoacă atenţiunea Consiliului suprem al Ligii Naţiunilor asupra pericolelor, cari ameninţă cu desfiinţare drepturile minoritare ale celor trei biserici, — cu deosebire cele garantate în articolii 9, 10, 11 ale Tratatului de Paris;

d) aprobă circulările trimise comunităţilor şi invită pe cei interesaţi să procedeze în conformitate cu ordinele primite;

e) prin petiţia aici prezentată şi aprobată se adresează

către ambele Corpuri Legiuitoare române şi cu umila cerere către Maestatea Sa;

f) îndrumă consiliul eparhial, că în baza dreptnrilor ce rezultă din legile ţării şi din tratatele internaţionale, la timp şi în chip potrivit să caute remediu asupra doleanţelor atât în general, cât şi în fiecare caz concret, şi la Liga Naţiunilor;

g) autorizează autorităţile supreme ale celor trei biserici, ca în sprijinul acestora la timp şi în chip potrivit să se adreseze, printr'un manifest, naţiunilor culte ale lumii, în primul rând fraţilor de credinţă, expunând nizuinţele de aici de a ne nimici pe noi şi căutând ocrotire potrivită faţă de acelea;

h) întrucât acest proiect ar deveni lege fără esenţiale modificări favorabile, bisericile cu supunere creştinească vor suferi, ce-i drept, suferinţele nedrepte, dar numai până atunci, până când forţa conştiinţei nu le va dicta, că „trebue a asculta pe Dumnezeu mai mult decât pe oameni". (Faptele Ap.)

i) iar în aceste momente istorice cu inimă plină dă îngrijorare reimprospetează scumpa amintire a luptelor, suferinţelor şi jertfelor părinţilor noştri şi îşi exprimă nădejdea sigură, că poporul maghiar al Domnului Hristos, rămas în România va fi demn de părinţii săi atât în ce priveşte suportarea suferinţelor, cât şi în ce priveşte aducerea jertfelor şi arătarea perseverenţei şi puterii isvorite din credinţa în Pronia Dumnezească!

Dumnezeu să ne fie de ajutor!

Dacă în redactările noastre vor obveni oareşicari greşeli gramaticale sau de topică, rugăm onoraţii noştri cetitori, să fie cu considerare la aceea, că fiind crescuţi şi aderenţi ai culturei maghiare, în decurs de 4 ani ne-a fost imposibilă însuşirea mai perfectă a limbei române şi astfel sperăm, că eventualele erori vor fi scuzabile, drept răsplată a stăruinţelor noastre serioase.

Director şi redactor răspunzător: dr. Elemér Jakabffy.
Tipărit: Husvéth şi Hoffer, Lugoj.